

6. Положення про Апарат Верховної Ради України : Розпорядження Голови Верховної Ради України від 25.08.2011 № 850 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=769/11-%D0%С3>.
7. Колодій А.М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К. : ЮрінкомІнтер, 2007. – 504 с.
8. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2004. – Т.1. Загальна частина. – 584 с.
9. Про першочергові заходи із забезпечення діяльності Президента України : Указ Президента України від 25.02.2010 № 265/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=533672.
10. Про Секретаріат Президента України : Указ Президента України від 24.01.2005 № 108/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=469993.
11. Про створення Секретаріату Президента України : Указ Президента України від 14.10.2005 № 1445/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1445/2005>.
12. Про першочергові заходи із забезпечення діяльності Президента України : Указ Президента України від 25.02.2010 № 265/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=533672.
13. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1082.2758.7&nobreak=1>.
14. Конституції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1013.3.9&nobreak=1>.
15. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 07.10.2010 № 2591-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1146.607.15&nobreak=1>.
16. Про Секретаріат Кабінету Міністрів України : Постанова, Положення Кабінету Міністрів України від 12.08.2009 № 850 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1164.843.4&nobreak=1>.

УДК 94(477)«1941»

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ (СУЧАСНА ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРИОГРАФІЯ)

Ухач В.З.,
к.і.н., доцент

Тернопільський національний економічний університет

Марціясь І.І., Ковальський О.В.,
студенти ІV курсу

Тернопільський національний економічний університет

Стаття присвячена аналізу сучасною українською історіографією контроверсійної, в контексті Другої світової війни, українського національно-визвольного руху, теми – Акту проголошення відновлення Української держави ОУН (б) 30 червня 1941 року у м. Львові. Особлива увага приділена історико-правовій оцінці Акту 30 червня 1941 року, проблемі його легітимності.

Окреслено загальний стан вивчення теми сучасною українською історіографією, вказано на проблемні питання, які потребують подальших наукових досліджень.

Ключові слова: Акт відновлення Української держави, історико-правова оцінка, сучасна історіографія, національно-визвольна боротьба, ОУН (б), Німеччина, Українське державне правління, проблема легітимності.

Uchach V.Z., Martsiyasy I.I., Kowalskiy O.V. / АКТ ПРОВОЗГЛАШЕННЯ ВОССТАНОВЛЕНИЯ УКРАИНСКОГО ГОСУДАРСТВА 30 ИЮНЯ 1941 ГОДА: ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ (СОВРЕМЕННАЯ ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ) / Тернопольский национальный экономический университет, Украина

Статья посвящена анализу современной украинской историографией контроверсионной, в контексте Второй мировой войны, украинского национально-освободительного движения, темы – Акта провозглашения восстановления Украинского государства ОУН (б) 30 июня 1941 года в г. Львове. Особенное внимание уделено историко-правовой оценке Акта 30 июня 1941 года, проблеме его легитимности.

Ключевые слова: Акт восстановления Украинского государства, историко-правовая оценка, современная историография, национально-освободительное движение, ОУН (б), Германия, Украинское государственное правление, проблема легитимности.

Uchach V.Z., Martsiyasy I.I., Kowalski A.V. / ACT OF RESTORATION UKRAINIAN STATE 30 JUNE 1941: HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS (MODERN NATIONAL HISTORIOGRAPHY) / Ternopil National Economic University, Ukraine

The article attempted to analyze modern approaches of modern national historiography due to assessing controversial estimate in the context of World War II, Ukrainian national liberation movement, theme – Act of the Ukrainian state OUN (b) June 30, 1941 in the city Lviv.

Purpose of the article is a historical and legal analysis of modern national historiography content, the character, significance of Act of the Ukrainian state June 30, 1941, the problem of its legitimacy. In this context, cooperation is critical civilian historians with historians of law by using interdisciplinary methodological tools, comparative approach.

In modern Ukrainian historiography there polyphony of views, assessments attempt to OUN (b) with the beginning of the German-Soviet war, to restore the Ukrainian statehood, due to party-political tastes, preferences and divisions.

The range and variety of guest events of June 30, 1941 in historiography is rather broad: evidence of continuity statist ideas; an event of great historic importance, the logical extension of state processes in Ukraine; event which contained the elements and imprint youth adventure; extremely responsible, desperate step; symbol of the struggle for independence.

Overall in Ukrainian historiography focuses on the fact that the proclamation of the Act of the Ukrainian state was not an ordinary declaration based on accident or irresponsibility, but a logical continuation of the national liberation struggle, which value was laying in the political and legal consolidation aspiration of the Ukrainian people due to the state independence.

Key words: Act of the Ukrainian state, historical and legal assessment of modern historiography, national liberation struggle of OUN (b), Germany, Ukrainian government, problem of legitimacy.

Формування концептуального бачення українського самостійницького руху є актуальною проблемою для українського соціокультурного простору загалом і вітчизняних науковців зокрема. Зумовлено це глобальними трансформаціями, що відбуваються в сучасній вітчизняній історіографії, спрямованими на об'єктивне, аналітичне пізнання вузлових питань української історії, національно-визвольного руху, зокрема, появи нових методичних і методологічних прийомів, дослідницьких парадигм [1, с. 272].

Розкриття проблем національної самоідентифікації, формування колективної та історичної свідомості громадян України, роль і значення феномену українського національно-визвольного руху є вкрай вагомими чинниками на шляху поступу суспільства до національної консолідації [2, с. 13].

Сучасні науковці, розкриваючи вузлові питання генези, функціонування окремих течій національно-визвольного руху 20-50-х років ХХ століття, не опустили з поля зору і такої контрверсійної події як проголошення ОУН (б) відновлення Української держави 30 червня 1941 року у м. Львові.

В сучасній українській історіографії спостерігається поліфонія поглядів на спробу ОУН (б) з початком німецько-радянської війни відновити українську державність. Причини уже звичні: партійно-політичні смаки, уподобання і поділи, штучно перенесенні із середовища еміграційних істориків [3, с. 91]. Доводиться констатувати, що у прагненні дати неупереджену оцінку подій у Львові 30 червня 1941 року цивільні історики не відчувають побратимського плеча колег із правничого цеху (зрештою, ще раз принагідно наголосимо, що українські правники і досі не виконали своєї частки роботи при оцінці діяльності ОУН і УПА, яка, як відомо, планувалася ще у 1997 році в контексті завдань Урядової комісії з вивчення і наукової оцінки діяльності цих сил українського руху Опору).

За винятком окремих праць, наукові розвідки О. Панченка [4], М. Маркевича [5] ґрунтовної оцінки юридичної природи Акта відновлення Української держави немає. Тому можна погодитися із думкою Д. Яневського, що «за 72 роки національна історична наука не спромоглася встановити факти, які реально відбулися 30 червня 1941 року у Львові» [6, с. 15]. З жалем доводиться констатувати й інше – сучасна українська історіографія за всі роки незалежності спромоглася фактично на єдину спробу історіографічного аналізу Акту відновлення Української держави 30 червня 1941 року, здійснену авторитетним українським історіографом періоду Другої світової війни О. Марущенко [3, с. 91-100]. Водночас у науковій публікації, датованій 2001 роком, з цілком зрозумілих причин, не враховано цілий ряд публікацій, не висвітлено монографічних праць, де подається правова оцінка львівським подіям 30 червня 1941 року.

На нашу думку, використання міждисциплінарного методологічного інструментарію історії, юриспруденції, політології тощо, компаративістського підходу, дозволить максимально наблизитися до об'єктивної оцінки окресленої наукової проблеми.

Акту відновлення Української державності присвятили свої наукові праці цілий ряд цивільних істориків: Т. Альберта, П. Гай-Нижник, І. Гаврилів, Я. Грицак, Я. Дашкевич, А. Кентій, В. Косик, С. Кульчицький, О. Ленартович, І. Патриляк, В. Трофимович [7]. Враховуючи важливість правової оцінки події, слід виокремити публікації істориків держави і права, зокрема П. Захарченка, П. Музиченка, І. Терлюка, Б. Тищика, В. Ухача [8].

Метою статті є історико-правовий аналіз сучасною вітчизняною історіографією змісту, характеру, значення Акту проголошення відновлення Української держави 30 червня 1941 року, проблеми його легітимності.

У науковому доробку вітчизняних науковців, з одного боку не бракує «пристрасних філіпиків – гніву і докорів», з іншого, «не менше тенденційних дезінформацій, дифірамбів, солодких легенд» в оцінці значення Акту відновлення Української держави 30 червня 1941 року [9, с. 408], що є

свідченням відсутності в українському суспільстві консенсусу в оцінці ОУН, УПА [3, с. 91]; відсутності продуманої перспективної державної політики пам'яті [2, с. 15], що ніяк не сприяє «загоєнню» ліній розламу у трактуванні та сприйнятті українського національно-визвольного руху.

Діапазон і спектр оцінок подій 30 червня 1941 року в історіографії є досить широким: свідчення тягlosti державницької ідеї (Я. Дашкевич) [10, с. 32]; подія великої історичної ваги, логічне продовження державотворчих процесів в Україні (І. Андрусів, П. Кам'янський) [11, с. 56]; подія, що містила в собі елементи і відбиток молодечого авантюризму (Я. Грицак) [12]; надзвичайно відповідальний, відчайдушний крок (П. Захарченко, П. Музиченко) [13, с. 327; 14, с. 356]; символ боротьби за незалежність (І. Терлюк) [15].

В основних тезах звіту робочої групи істориків при урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА, підготовленому вітчизняними істориками на чолі з С. Кульчицьким, при оцінці Акту 30 червня 1941 року зроблено ряд важливих висновків: по-перше, українські націоналісти мали за мету відновити на окупованій території України національну державу явочним порядком, поставивши Берлін перед доконаним фактом; по-друге, оунівців, незважаючи на існуючі спроби співробітництва (наприклад, дружини українських націоналістів (ДУН)), немає підстав звинувачувати у колабораціонізмі, оскільки поняття «колабораціонізм» завжди пов'язане із співробітництвом двох сторін – пануючої і підлеглої, а після 22 червня 1941 року Німеччина не визнавала наявності «підлеглої сторони», оскільки вся територія складала життєвий простір майбутньої Великої Німеччини [16]. Я. Дашкевич з цього приводу зазначає, що одної колабораційської держави чи маріонеткового уряду з німецького благословення не було утворено, називає такі твердження антиукраїнськими спекуляціями про буцімто «мнине українське політичне колаборанство» [10, с. 31]. На думку С. Кульчицького, недолічно звинувачувати оунівців у державній зраді, хоча б з тієї підстави, що вони були громадянами іншої – Польської, держави, з якою боролися аж до її падіння у вересні 1939 року, а також не визнавали встановлену у Західній Україні радянську державність [17, с. 39].

В історіографії (Т. Альберта, Т. Андрусак, П. Гай-Нижник, Г. Стародубець, Д. Яневський) робиться спроба детально реконструювати події, пов'язані з підготовкою і проведенням Національних зборів, створенням Крайового (Я. Стецько від свого імені постановою від 03 липня 1941 року перейменував в Державне правління) правління західних областей України.

Критично, в контексті легітимності зібрання, оцінює Національні збори Д. Яневський, стверджуючи, що збори української громадськості Львова, заявлені Я. Стецьком як «Національні» у кращому разі могли представляти лише одну третину мешканців Львова, але аж ніяк не репрезентували думку «української громади Галичини» [6, с. 218]. Ставить під сумнів легітимність Національних зборів як законодавчого зібрання Г. Стародубець, наголошуючи, що в умовах просування німецьких окупаційних військ, говорити про демократичне представництво українського народу не доводиться [18, с. 37]. «Національні збори ніхто не обирав, Акт було лише прочитано, ніхто не обговорював і не голосував» [9, с. 409]. Критично оцінює Д. Яневський і новостворений уряд, стверджуючи «...30 червня Стецько проголосив не українське державне, а крайове правління» [6, с. 250]. Суголосно з Д. Яневським є і позиція доктора права, О. Панченка, який, вказуючи на місце, склад і спосіб творення уряду наголошує, що «його не безпідставно слід вважати крайовим тимчасовим правлінням» [4, с. 91], оскільки в перспективі крайове правління мало підпорядкуватися загальнонаціональному уряду, створеному у Києві. Не менш категоричними є оцінки історика І. Іванченка, який трактує Українське державне правління «уявним, ефемерним», «мертвонародженим урядом», якому судилося проіснувати лише кілька днів [9, с. 408]. УДП слід розглядати як перехідний, тимча-

совий орган, наголошують В. Шевчук та М. Тараненко, де плюралізм влади забезпечувався коаліційним підходом до його формування [19, с. 399]. На коаліційному характері уряду з домінуючою роллю бандерівців наголошує і Ю. Киричук [20, с. 13]. Історик зазначає, що у справі проголошення Акту 30 червня 1941 року і розбудови влади не спрацювала низка політичних механізмів: по-перше, бандерівська ОУН досягнула лише декларації державності, проте не змогла втілити її в конкретні форми; по-друге, відновлена Українська держава не мала атрибутів: армії, дипломатичного визнання, грошової одиниці, митної системи тощо [20, с. 13-14], що в подальшому дало привід політичним опонентам і конкурентам ОУН (б) для ворожої агітації, звинувачень у провокаторстві [3, с. 95].

На думку О. Панченка, відсутність вказівки на «рушії процесу державотворення», тягlosti з добою визвольних змагань 20-х років ХХ століття лише послаблювало Акт 30 червня 1941 року, політико-державна якість якого від цього тільки прогнала [4, с. 91]. На діаметрально-протилежних позиціях знаходяться науковці В. Шевчук та М. Тараненко, які, оцінюючи державотворчі зусилля ОУН (б), наголошують, що бандерівці спиралися на «досвід визвольних змагань 1917-1920 років, зокрема на Акт Злуки УНР і ЗУНР» [19, с. 398].

Історіографічний дискурс заявленої наукової теми не може претендувати на повноту без з'ясування юридичної природи Акту 30 червня 1941 року. Є очевидним, що для об'єктивного розкриття цих питань важлива кооперація істориків та правників. О. Лисенко, характеризуючи «лінії розламу» в трактуванні та сприйнятті українського самостійницького руху, зокрема правовій оцінці діяльності ОУН та УПА наголошує: «...оголошувши всі збройні формування самостійницької орієнтації «бандитами», а весь рух – «бандитизмом», і нацисти, і більшовики тим самим вивели їх із політичної площини в суто кримінальну. У зв'язку із цим українські повстанці перетворилися з партизанів чи комбатантів на кримінальний елемент» [2, с. 17]. Співпраця (хай і з тактичних міркувань) українських націоналістів з німцями сприймається значною частиною української громадськості крізь призму злочинів нацистів (від яких страждали і оунівці), а, відповідно, морально-правові оцінки злочинної діяльності агресора (під час Нюрнберзького й Токійського міжнародних військових трибуналів, численних процесів на території СРСР), автоматично екстраполювалися засобами ідеологічної обробки населення на ОУН та УПА, що й продовжується донині [2, с. 16].

Такі міркування видаються вкрай важливими при оцінці однієї складової з т. зв. «тіней» Акту 30 червня 1941 року – відсутності одного авторитетного історичного документа. Дослідники виокремлюють три версії тексту документу, при цьому у двох з них йдеться про проголошення створення ОУН (б) Української держави, в іншій редакції – про відновлення. Власне другий варіант і містить 3 пункт, у якому йдеться про співдію з націонал-соціалістичною великою Німеччиною. Наявність третього пункту стала предметом гострих не тільки наукових дебатів, але й, що прикро, політичних спекуляцій, яким підігрують окремі не досить сумлінні історики. На думку доктора права, О. Панченка, наявність трьох версій Акту від 30 червня 1941 року з точки зору правової науки та застосування в його тексті різних з правового боку категорій «створення» та «відновлення» певним чином применшує державно-правову вартість документа [4, с. 90]. Опираючись на висновки І. Рудницького (І. Кедрина), М. Маркевич критикує бандерівців за те, що ту чи іншу редакцію документу провід ОУН (б) використовував у своїх цілях залежно від ситуації [5]. Через ці два абзаци про співпрацю з Німеччиною багатьма силами, зазначає І. Патриляк, «робиться висновок про маріонетковість новопроголошеної держави, оунівську колаборацію» [21, с. 83]. Історик пояснює появу 3 пункту Акта (якого не було у первісній редакції від травня 1941 року) військовою присутністю німців у Львові [21, с. 85], а «всі згадки про Німеччину були лише не зовсім вдалою

дипломатичною фразеологією, яка не знайшла втілення в реальному житті...» [22, с. 76]. Суголосний з І. Патриляком і Я. Дашкевич: «дифірамби в бік фіюрера та німецької армії в цьому документі, а також і в інших тогочасних, не повинні вводити в оману – в умовах панівного становища Німеччини в тогочасній Європі,..., без відповідних прихильних епітетів обійтися не можна було. Подальший розвиток подій довів, що це були пусті слова...» [10, с. 36].

Іншою слабкістю Акта від 30 червня 1941 року є питання легітимності документа. Вище йшлося про відсутність в документі посилань на державотворчу тягlostь з попередніми етапами визвольних змагань українців. Власне згідно редакції Акту, де йшлося про «проголошення утворення» Української держави, виходило, що лише ОУН (б) відкривала нову сторінку існування незалежної України [4, с. 91]. У науковій розвідці О. Панченка, де автор цитує доктора права, К. Костіва, зазначає, що і ранішні основні акти відновлення Української держави також «не покликаються на легітимістичний принцип чи якість традиційно-історичне джерело,..., але всі вони базуються тільки на природне право вільного і необмеженого самовизначення нації, що становить основну засаду демократії» [4, с. 91]. Доктор права, О. Панченко, цілком слушно наголошує і на наступних характерних особливостях Акту 30 червня: по-перше, «Акт української державності від 22 січня 1918 та 22 січня 1919 років, як власне, й Акт державної незалежності Карпатської України від 15 березня 1939 року, хоча й були прийняті та оприлюднені в екстремальних випадках у загальному і перманентному процесі українського державотворення, однак спиралися в основному на попередню державотворчу діяльність різною мірою легітимних центральних органів влади та ланок місцевого самоврядування... Правова ж основа для проголошення Акта 30 червня 1941 року виявилася на порядок нижчою від них» [4, с. 91]. По-друге, порівнюючи Акт з попередніми документами державного самовизначення України, слід наголосити, що в жодному з них не «було послань до будь-яких чужих збройних сил, з якими українці ладні співпрацювати і «творити» новий лад» [4, с. 92]. По-третє, посилаючись на І. Кедрина, О. Панченко акцентує увагу на тому, що в добу визвольних змагань 20-х років ХХ століття Україна все ж виступала з позиції суб'єкта («була тоді підметом...») міжнародної політики, а «Акт 30 червня був проголошений не тільки з позиції слабкості, але не мав ніяких познач, що репрезентував українського контрагента супроти контрагента німецького, бо такого не існувало в реальній дійсності, а існував хіба в надіях і комбінаціях авторів Акта» [4, с. 92]. По-четверте, Акт проголошення відновлення Української держави «підготовлений і оприлюднений конспіративно», лише бандерівською ОУН, і навіть без відома інших політичних сил – ініціаторів і засновників Українського національного комітету (далі – УНК). По-п'яте, спираючись на міркування професора Л. Ребета, О. Панченко зазначає, що «декрет не був щасливою формою проголошення відновлення самостійності», оскільки носієм державної волі не є якась політична організація (чи її голова), а весь народ [4, с. 92]. М. Маркевич піддає гострій критиці не тільки Акт 30 червня 1941 року, вказуючи на його суперечність нормам права, але й на наказ за ч. 4 (п. 3) І. Климів-Легенди (призначеного Я. Стецьком головою командувачем збройними силами), де один з очільників ОУН (б) пише: «назначую одиницею сувереном на українській землі Український Народ та його виразник Провід Української Нації зі Степаном Бандерою на чолі» [5], що, на думку дослідниці, свідчить про «правову безграмотність військового «міністра», характеризує праворозуміння бандерівською ОУН методів побудови правової держави». Зрештою М. Маркевич резюмує, що, опираючись на норми державного права, Акт відновлення Української держави від 30 червня 1941 року є «неналежним, бо схвалений в неналежний спосіб і неналежним органом. Фактично відбулася короткочасна узурпація державної влади бандерівським крилом ОУН» [5]. Відмінну позицію займає київський історик,

І. Патриляк, який зазначає, що в умовах війни організувати «більш легітимне» з юридичної точки зору проголошення незалежності було абсолютно нереально, бо альтернативою проголошення львівської декларації було лише пасивне спостереження за політикою окупаційного режиму, ..., повна дискредитація та маргіналізація національно-визвольного руху...» [21, с. 84].

Цитуючи доктора права, М. Прокопа (ветерана ОУН, члена Президії УГВР), О. Панченко погоджується з його тезами: по-перше, Акт 30 червня 1941 року після проголошення незалежності Карпатської України є «наступною історичною документацією намагання українського народу використати хоча б хвилино корисні умови для вияву своїх прагнень до незалежності» [4, с. 95]; по-друге, Акт є намаганням організувати українську владу на місцях всупереч волі німецьких окупаційних властей; по-третє, проголошення Актом відновлення української державності стало свого роду «дороговказом»

для українського самостійницького руху для продовження підпільно-повстанської боротьби [4, с. 36]. Думається, що така позиція цілком прийнятна і узгоджена як для прихильників, так і для критиків Акта 30 червня 1941 року.

Таким чином, проведений історіографічний аналіз Акту відновлення Української держави від 30 червня 1941 року свідчить про значний науковий інтерес вітчизняних науковців до цієї події, а рівно ж і не менш гострі контрверсійні оцінки щодо його змісту, характеру, значення в контексті боротьби за національне визволення українського народу і його право на суверенну державу. В українській історіографії акцентується увага на тому, що проголошення Акта відновлення Української держави не було звичайною декларацією, випадковістю [3, с. 97], стихійним та безвідповідальним кроком [4, с. 95], а – логічним продовженням національно-визвольної боротьби, значення якого полягало у політико-правовому закріпленні прагнення українського народу до державної самостійності [23, с. 957].

ЛІТЕРАТУРА

1. Галайчук І. Український самостійницький рух у роки Другої світової війни як об'єкт вивчення сучасних вітчизняних дослідників / І. Галайчук // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис. До 70-річчя створення української повстанської армії. – Івано-Франківськ : Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. – 2013. – Ч. 24. – С. 272–277.
2. Лисенко О. Є. Український національно-визвольний рух 30-50-х рр. ХХ ст. : суспільний контекст і науковий вимір / О. Є. Лисенко // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис. До 70-річчя створення української повстанської армії. – Івано-Франківськ : Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. – 2013. – Ч. 24. – С. 13–18.
3. Марущенко О. В. Акт відновлення незалежності України 30 червня 1941 року в сучасній історіографії / О. В. Марущенко // Галичина : науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис / [редкол. : М. Кугутяк (гол. ред.), О. Жерноклеєв, С. Кобута та ін. ; літератур. ред. В. Пітель]. – Івано-Франківськ : Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. – 2001. – Ч. 1. – С. 91–100.
4. Панченко О. «Декрет» Степана Бандери. Акт відновлення Української Держави 30 червня 1941 року та його місце в нашій історії / О. Панченко // Політика і час. – 2001. – № 7. – С. 86–95.
5. Маркевич М. І. Юридична природа Акта Відновлення Української держави від 30 червня 1941 року / М. І. Маркевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://univergua.lv.ua/VNS1-2013/Markevich.pdf>.
6. Яневський Д. Б. Проект «Україна». 30 червня 1941 р., акція Ярослава Стецька / Д. Б. Яневський ; худож.-оформлювач О. Д. Кононченко. – Харків : Фоліо, 2013. – 283 с.
7. Альберта Т. Акт відновлення української державності 30 червня 1941 року : спроба об'єктивної оцінки / Т. Альберта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.google.com.ua/#hl=uk@output=search@scient=psy-ab@q.5 ; Гай-Нижник П. П. Відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 р. / П. П. Гай-Нижник // Держава у теорії і практиці українського націоналізму : матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції (м. Івано-Франківськ, 26-27 червня 2015 року). – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2015. – С. 52–67 ; Гаврилів І. Акт 30 червня 1941 року – історичний етап відновлення української державності / І. Гаврилів // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія. – 2001. – № 431. – С. 76–83 ; Кентій А. Збройний чин українських націоналістів 1920-1956 : історико-архівні нариси / А. Кентій. – Київ, 2005. – Т. 1. : Від УВО до ОУН 1920-1956. – 332 с. ; Косик В. Німеччина і Акт 30 червня 1941 року / В. Косик // Національно-визвольна боротьба 20-50-х років ХХ ст. в Україні. – Київ – Львів, 1993. – С. 121–137 ; Ленартович О. Ю. Акт відродження української державності 30 червня 1941 р. / О. Ю. Ленартович // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. Серія : історичні науки. – 2008. – № 11. – С. 98–104.
8. Тищик Б. Й. Історія держави і права України : акад. курс : підручник / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. – К. : Ін Юре, 2015. – 808 с. ; Ухач В. З. Історія держави і права України : Навчальний посібник (конспекти лекцій) / В. З. Ухач. – Тернопіль : Вектор, 2011. – 378 с.
9. Іванченко І. Українське державне правління (УДП) / І. Іванченко. – Кн. : Мала енциклопедія етнодержавознавства / Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В. Корещього ; Редкол. : Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра : Генеза, 1996. – С. 408–410.
10. Відновлення української держави 1941 р. : проблеми дослідження. Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 року / [За заг. ред. Я. Дашкевича та В. Кука]. – Львів. – К. : «Піраміда», 2001. – 828 с.
11. Андрухів І. О. Суспільно-політичні та релігійні процеси на Станіславщині в кін. 30-х–50-х роках ХХ ст. Історико-політологічний аналіз / І. О. Андрухів, П. Є. Кам'янський. – Івано-Франківськ : Нова зоря, 2005. – 364 с.
12. Грицак Я. Нариси з історії України : формування української модерної нації / Я. Грицак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://historu.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>.
13. Захарченко П. П. Історія держави і права України : Підручник / П. П. Захарченко. – К. : Атіка, 2005. – 368 с.
14. Музиченко П. П. Історія держави і права України : Навчальний посібник / П. П. Музиченко. – 6-те вид., перероб. і допов. – К. : Знання, 2007. – 471 с.
15. Терлюк І. Я. Спроби ОУН відновлення Української державності / І. Я. Терлюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1018040645578/pravo/organizatsiya_ukrayinskih_natsionalistiv_oun_politichna_organizatsiya_strukturi_ukrayinskogo_povstanskogo
16. Акт 30 червня 1941 р. Проблема ОУН-УПА. Звіт робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА. Основні тези з проблеми ОУН-УПА (історичний висновок) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poshuk.lviv.org.ua/press/oun-upa.htm#zmist>.
17. Кульчицький С. В. Акт 30 червня 1941 року / С. В. Кульчицький // Проблема ОУН-УПА : Попередня історична довідка. – К., 2000. – 324 с.
18. Стародубець Г. М. ОУН (б) в українському національно-визвольному русі на Волині в період Другої світової війни (1941-1943 рр.) / Г. М. Стародубець. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. – 144 с.
19. Шевчук В. П. Історія української державності : Курс лекцій. Навчальний посібник / В. П. Шевчук, М. Г. Тараненко. – К. : Либідь, 1999. – 480 с.
20. Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40-50 років ХХ століття / Ю. Киричук. – Львів, 2000. – 565 с.
21. Патриляк І. К. Акт 30 червня 1941 р. Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси / Дзьобак В. В., Ільошин І. І., Касьянов Г. В. та ін. / Відп. ред. Кульчицький С. В. – Національна академія наук України ; Інститут історії України. – Київ : Наукова думка, 2005. – 494 с.
22. Патриляк І. К. «Перемога або смерть» : український визвольний рух у 1939-1960-х рр. / Центр досліджень визвольного руху / І. К. Патриляк. – Львів : Часопис, 2012. – 512 с.
23. Андрусяк Т. Українське Державне Правління / Т. Андрусяк // Довідник з історії України. – Т. 3. – К., 1999. – 1136 с.